

УДК 339.9

Ю. Р. Футалоаспірант
Мукачівський державний університет**ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ**

У статті розглянуто інтеграційний економічний процес у світовому економічному просторі; досліджено його вплив на створення валового внутрішнього продукту в Україні та її регіонах. Із цією метою проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі, а саме експортно-імпортних операцій, їх динамічні процеси, які беруть участь у перерозподілі сфер впливу провідних "гравців" сучасного багатополярного світу. Запропоновано ринковій економіці здійснювати постійний пошук нових ніш на зовнішніх ринках, освоювати їх перспективні сегменти та опрацюювати пріоритетні вектори зовнішньоекономічного інвестиційного партнерства: це стосується як зовнішньої торгівлі, так і внутрішнього ринку країни.

На підставі аналізу динаміки експортно-імпортних операцій обґрунтовано пропозиції щодо активного опрацювання Україною наявних можливостей зовнішньоторговельних відносин.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, ефективність.

I. Вступ

Громадське протистояння та зміна влади внаслідок суспільно-політичних протестів, крім очікуваних зрушень, призвели до низки економічних проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення. Стосується це й сфери зовнішньоторговельних відносин України з її головними партнерами, оскільки впродовж 2013–2015 рр. спостерігаємо вагоме зниження обсягів експорту з усіма негативними для економіки країни наслідками, що може стати передумовою як втрати відповідних зовнішніх ринків, так і виникнення нових проблемних питань соціально-економічного характеру в Україні.

Міжнародна економічна інтеграція в світі стає все більш розповсюдженою. Вона відбувається на різних рівнях – від узгодженої чи спільної діяльності окремих підприємств до скоординованого функціонування економік різних країн. Сучасний розвиток виробництва товарів часто зумовлює те, що окрема країна може спеціалізуватися на випуску окремого товару. Особливо це притаманно розвинутих країнам. Сьогодні країни, що розвиваються, усвідомлюють те, що міжнародна економічна інтеграція може бути взаємовигідною. Проте наукові дослідження в цьому напрямі лише починають розвиватися. Тому зазначена тема має високий рівень наукової актуальності та практичної цінності.

Дослідженню цієї проблеми присвячено праці таких українських учених: В. Будкіна, І. Бураковського, В. Вергуна, Ю. Козака, В. Новицького, Т. Циганкової, І. Школи. Зазначена проблематика цікавить і таких зарубіжних

дослідників: М. Портера, Г. фон Хаберлєра, В. Леонтьєва та ін. Вони обґрунтували засади ефективної зовнішньоекономічної діяльності, визначені чинники позитивного й негативного впливу на рівень конкуретоспроможності національних суб'єктів зовнішньоекономічних відносин на зовнішніх ринках, форми та методи освоєння нових сегментів.

Високий рівень експортоорієнтованості та експортозалежності ВВП України, а також дефіцит власних фінансово-кредитних ресурсів для реалізації інвестиційних проектів у життєво важливих сферах економіки суттєво актуалізують необхідність наявності всіх складових зовнішньоекономічної діяльності країни. Основною проблемою, яка є не вирішеною у сфері міжнародної економічної взаємодії України, є узгодження інтересів її економіки з країнами, що розвиваються. Дійсно, для торгівлі з розвинутими країнами потрібен експорт у досить великих обсягах. Але продукція України поки що не може мати міцних позицій на світовому ринку, особливо у сфері високих технологій. Разом з тим на внутрішньому ринку країн, що розвиваються, продукція підприємств України та досвід у сфері сервісної підтримки продукції є ще досить конкуретоспроможними. Оскільки система зовнішньоекономічних зв'язків України ґрунтується на принципах ринкової економіки, вона залежна від геополітичних і геоекономічних процесів у світовому господарстві. При цьому динамічні процеси в перерозподілі сфер впливу провідних "гравців" сучасного багатополярного світу змушують Україну здійснювати постійний пошук нових ніш на зовнішніх ринках, освоювати їх перспективні сегменти та опрацюювати актуальні векто-

ри зовнішньоекономічного інвестиційного партнерства. Стосується це як зовнішньої торгівлі, так і внутрішнього ринку країни.

II. Постановка завдання

Метою статті є аналітичне оцінювання динаміки ефективності зовнішньої торгівлі України впродовж останніх років за різними векторами в системі світового господарства і виділення на цій основі нових перспективних векторів розвитку зовнішньої торгівлі.

III. Результати

Упродовж 2013–2014 рр. українська економіка зіткнулася з анексією територій, якої не було раніше в національному господарстві країни (Автономна Республіка Крим, Луганська та Донецька області). Також на ситуацію в країні вплинули падіння курсу гривні на 60% і більше, загострення торговельно-економічних відносин із державам СНД і, насамперед, Російською Федерацією, яка всі 24 роки української незалежності була головним торговельним партнером нашої країни. За п'ять років частка Росії у вітчизняному експорті товарів коливалася в межах 21,4% до 20%, у імпорті товарів – від 29,1% до 36,5%, у зовнішньоторговельному обороті – від 25,5% до 32,4%. Такі потенційні втрати повинні бути компенсовані нарощенням активності в інших сегментах і нових векторах зовнішньої торгівлі.

ВВП України залежав від експорту. Якщо в 2012 р. за рахунок експорту формувалося 39% ВВП, то в 2013 р – 34,8% [1; 2]. Це свідчить про важливість збереження здобутих зовнішніх ринків і обсягів експорту продукції та послуг як для економіки, так і для соціальної сфери України.

Об'єктивно оцінити ситуацію щодо освоєння відповідних напрямів зовнішньої торгівлі в географічному сегменті можливо на підставі порівняння даних відповідних векторів зовнішньої торгівлі України. Найбільш узагальнено про рівень ефективності експортних операцій свідчать, насамперед, такі показники, як:

- 1) зовнішньоторговельне сальдо та його відношення до обсягу зовнішньоторговельного обороту країни;
- 2) коефіцієнт покриття імпорту експортом;
- 3) сума імпорту в дол. США на 1 дол. експорту (можливе також визначення цього показника в євро).

Необхідно виробити комплекс економічних і організаційних заходів щодо виправлення ситуації та нарощення обсягів експорту на традиційних зовнішніх ринках. При цьому варто пам'ятати, що первинними факторами в збільшенні експорту на традиційних зовнішніх ринках є виробництво, його обсяги, асортимент, якість продукції та її належний рівень конкурентоспроможності. Вторинними факторами збільшення обсягів експорту вважаємо комплекс організаційно-економічних заходів щодо підтримки вітчизня-

ного експорту та застосування інструментарію економічної дипломатії з урахуванням певних переваг для зовнішньої торгівлі України на ринках Азії та Африки.

Аналіз статистичних даних щодо торговельно-економічних відносин України з її партнерами свідчить, що значний потенціал для нарощення торговельно-економічного співробітництва є в країнах Арабського світу на Близькому Сході. Так, якщо в 2013 р. у загальних обсягах українського експорту на країни СНД припадало 34,8%, країни Європи – 26,9%, країни Америки – 3,4%, то на країни Близького Сходу – 12,5% [4]. При цьому позитивне сальдо торгівлі з країнами Близького Сходу становило 85,7% від суми товарообігу.

Разом з тим при визначенні можливостей для розширення експортної експансії України на ринку країн Близького Сходу доцільно, на наш погляд, взяти до уваги географічну структуру імпорту до Арабського світу, оскільки такі дані вказують на міжрегіональні торговельно-економічні зв'язки зазначених країн. Серед країн Близького Сходу більшу зацікавленість у імпорті з країн з розвинутою економікою демонструють Алжир, Ліван, Мавританія, Марокко та Туніс, причому найбільш привабливим для них є надходження товарів із країн Європи, у тому числі з Європейського Союзу. Так, у 2013 р. імпорт ЄС становив 52,3% від загальних його обсягів у Алжирі, 61% у Тунісі, 47,4% у Марокко. Частка товарів, імпортованих із США та Канади в країни Арабського світу, не перевищує 13,4%. Однак більшість країн Близького Сходу віддають перевагу імпорту з країн, що розвиваються, особливо зі Східної, Південної, Південно-Східної та Західної Азії.

Зниження частки імпорту в одних сегментах зовнішньоторговельних відносин неминуче означає його зростання в інших. Це дає підстави казати про виникнення нових потенційних шансів для українського експорту на ринках країн Близького Сходу, які потребують ретельного опрацювання Міністерством економічного розвитку та торгівлі України й українським бізнесом із застосуванням повного спектра інструментів економічної дипломатії.

Наразі в структурі товарів, які становлять інтерес для українських партнерів із Близького Сходу, переважно сировинні та сільськогосподарські товари. Насамперед, це чорні метали, зернові культури, а також насіння та плоди олійних рослин і жири рослинного й тваринного походження. Серед товарів, які Україна могла б запропонувати додатково, – продукція тваринництва (поки що Україна реалізовує недостатньо через специфіку споживчого попиту на таку продукцію в країнах цього регіону, зумовлену місцевою релігією – ісламом), вироби з чорних і

кольорових металів, продукція машинобудування, особливо авіабудування.

Одним із реальних практичних кроків до ефективного освоєння українською стороною ринків країн Близького Сходу вважають підписання Україною з відповідними державами регіону двосторонніх угод про створення зон вільної торгівлі.

У товарному асортименті, який може бути успішно експортований нашою країною до низки країн Близького Сходу, є такі позиції: металоріжучі станки, ковальсько-пресове обладнання, дизель-генератори, бурові станки, доменне й сталеплавильне обладнання, автомобільні крани.

У торгівлі України з країнами Близького Сходу, на наш погляд, можна відкрити новий товарний напрям: оскільки в низці країн Арабського світу постає питання забезпечення питною водою, і більшість програм щодо її забезпечення є державними, вважаємо доцільним опрацювати питання поставки цієї життєво важливої речовини з України. Її наявні природні ресурси дають змогу успішно реалізовувати такі довгострокові торгові проекти.

У інвестиційному співробітництві українського бізнесу з представниками країн Близького Сходу, яке обов'язково супроводжує ефективну зовнішню торгівлю, перспективними є такі напрями:

– участь українських компаній у реалізації масштабних інфраструктурних проектах – будівництві залізниць і автошляхів, ліній електропередач, нафто- й газопроводів;

– участь у освоєнні родовищ нафти та інших мінеальних ресурсів у Арабському світі;
– розвиток військово-технічного співробітництва із зацікавленими країнами Близького Сходу.

IV. Висновки

Отже, розглядаючи Близькосхідний вектор розвитку торговельно-економічного співробітництва України, не можна ігнорувати той момент, що зволікання в пошуку нових форм і методів співробітництва може призвести до того, що найбільш перспективні ніші на ринках Близького Сходу займуть інші країни.

Тому одним із реальних практичних кроків щодо ефективного освоєння українською стороною ринків країн Близького Сходу може стати підписання Україною з відповідними державами регіону двосторонніх Угод про створення зон вільної торгівлі.

Список використаної літератури

1. World Statistics Pocketbook 2013 Edition. – New York, 2013. – 251 p.
2. Таблиця основних показників економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua/control/uk/publish/article/.
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. UNCTAD Handbook of Statistics 2013. – New York ; Geneva, 2013. – P. 70–81.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2015.

Футало Ю. Р. Внешнеторговые отношения Украины на современном этапе развития

В статье рассмотрен интеграционный экономический процесс в мировом экономическом пространстве; исследовано его влияние на создание валового внутреннего продукта в Украине и ее регионах. С этой целью проанализирована динамика внешней торговли, а именно экспортно-импортных операций; их динамические процессы, которые участвуют в перераспределении сфер влияния ведущих "игроков" современного многополярного мира. Предложено рыночной экономике осуществлять постоянный поиск новых ниш на внешних рынках, осваивать их перспективные сегменты и обрабатывать приоритетные векторы внешнеэкономического инвестиционного партнерства: это касается как внешней торговли, так и внутреннего рынка страны.

На основании анализа динамики экспортно-импортных операций обоснованы предложения по активной обработке Украиной имеющихся возможностей внешнеторговых отношений.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешняя торговля, экспорт, импорт, эффективность.

Futalo Y. Foreign Trade Relations of Ukraine at the Present Stage of Development

In the article the integration economic process in the world economic space is considered; its influence on the creation of gross domestic product in Ukraine and its regions is studied. For this purpose the dynamics of foreign trade is analyzed, namely export-import operations; their dynamic processes that participate in the redistribution of spheres of influence of the leading players in the modern multipolar world. For market economy is proposed to carry out continuous search for new niches in foreign markets; develop its promising segments and process priority vectors of foreign economic investment partnership: this applies to both foreign trade and domestic market of country.

Based on the analysis of dynamics of export and import operations the proposals for active processing in Ukraine available opportunities of foreign trade relations are justified.

Key words: foreign economic activities, foreign trade, export, import, efficiency.